

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No6
MAXSUS SON

BAKALAVR TALABALARINIG MAQOLALARI TO'PLAMI

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 219 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil mayda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayeich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 28-fevraldagi
333/5-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Strategies for achieving sustainable growth through green economy transition.....	14
Umida Kakhramonova Gayratovna, Tillayev Khurshidjon Sulaymon oglu	
Current state and development prospects of tourism: comparative analysis and Uzbekistan's experience.....	20
Risolatbonu Shakhzodova, Laziza Khalilova, Nabijonov Biloliddin, Aziza Usmanova	
Инновационные подходы к повышению эффективности корпоративного управления.....	26
Тлеумуратова Мадинабону Дилмурат кизи, Уринов Бабур Насиллоевич	
Startup проекты и их реализация	30
Ёдгорова Мухайе Шухратовна, Иминова Наргиза Акрамовна	
Methodology of Teaching English: Traditional and Modern Approaches	34
Ravshanova Ziyoda Qahramon Qizi, Xoliqova Dilafruz Shuhratovna	
Государственный кредит и государственный долг.....	37
Срождидинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Сравнительный анализ реформ государственных финансов в Китае и Грузии: уроки для Узбекистана	42
Срождидинова Зарина Хайриддиновна, Шарифзода Мубина Дилмуроджон кизи	
Korxonalarda asosiy vositalar hisobini yuritishni takomillashtirish	49
Shakarov Shahzod Sobir o'g'li, Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Esanov Oybek Madatovich	
Sustainable consumption and production: economic challenges and solutions.....	55
Abdullayev Abdug'ofur, Abdubaxromov Abduazim, Eshniyozov Ozodbek, Azizbek Abdullayev	
Traffic congestion in Uzbekistan: causes and strategic solutions	60
Abdulloh Qodirov, Imron Egamberdiyev, Isomiddin Ravshanov, Munisa Bekmirzayeva	
The relationship between corruption and economic growth.....	64
Jurayev Jo'rabek, Abdullayeva Aziza, Mamatova Sarvinoz, Maha Ibrahim	
Crisis management in the tourism industry	74
Ikromova Munisa, Bahodirova Mohigul, Xalimova Dilbar, Abdullajonova Muslimabonu	
Impact of the touristic indicators on the poverty rate.....	80
Abdumanova Maftuna, Azizova Ruhshona, Shavkatova Mubiyabonu, Durdona Bahodirova	
Bringing sustainability: the role of the green economy in enhancing resource efficiency	91
Salokhiddinova Farangiz, Mardonov MuhammadYusuf, Shovkiyeva Munisa, Ahmadova Xurshida	
The relationship between innovation and environmental emissions.....	98
Mamadiyeva Ruxshona, Nurullayev Asliddin, Abduraimov Sardor Anvar o'g'li, Aysayeva E'zoza	
Green finance unlocked: innovations, challenges in Uzbekistan's perspectives.....	107
Dildora Khodjaeva Mukhamedkhodjaevna, Jamolova Madina Talgatovna, Lola Qidiralieva Ulug'bekovna	
Turning the tide: how Uzbekistan can tackle its water crisis	115
Rixsiboyev Mirhaydar, Orazov Kamron, Baratov Shakhriyor, Bahromjon Urmanov	
Drivers and losses of economic development of Tashkent: a desk study.....	125
Zaribbaeva Komila Ulugbek qizi, Durdona Davletova	
The digital economy in Uzbekistan: challenges and opportunities.....	133
Ro'zmatov Asror, Bo'riyev Javohir, Safarov Habibullo, Mubina Toirova	
Analysis of water consumption in Uzbekistan	139
Rayimjonova Gulsora, Sarvinoz Murodova, Yahyoyeva Nurhayo, Durdona Zaynutdinova	

Global leadership and cross-cultural management: an empirical analysis of intercultural communication competence (icc) in uzbekistan	144
Dr. Eka Surchman, ST, MT, Annisa ciptagustia, SE, M.SI, Abdurakhmanova Iroda Gulmurod qizi	
iqtisodiy masalalarni matritsa nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish	154
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Raqamli to'lov tizimlarining naqd pulsiz iqtisodiyotga o'tishdagi o'rni	167
Jo'rabekova Xumora Muzaffar qizi, Saidov Rasul Boltabayevich	
Рост зеленой экономики во всем мире	172
Баймуродова Зилола Алишеровна, Бобуржон Бахриддинович Избосаров	
Raqamli iqtisodiyotda soliq boshqaruvining transformatsiyasi: soliq tizimining avtomatlashtirilishi samarasi	181
Xodjamov Asliddin O'ktam o'g'li, Maqsudov Bunyod Abdusamat o'g'li	
Problems and prospects of developing small business in uzbekistan under the conditions of a green economy	187
Baymuradova Zilola Alisherovna, Boburjon Bahriddinovich Izbosarov	
Turizm va mehmondo'stlikning mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga ta'siri	197
Anvarova Muhsinaxon Otabek qizi	
Zamonaviy mehnat bozorida axborot asimmetriyasi va uning oqibatlari	203
Tojialiye Sherdorbek Elmurod o'g'li, Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotini rivojlantirishda xususiy tadbirkorlikni o'rni	206
Ergasheva Dilnoza Anvar qizi, Absamatov Asqar Ergashovich	
Ipoteka kreditlash tizimini takomillashtirishning amaliy yo'nalishlari	211
Almuratova Nurlio'lmasoy Naym qizi	
Xususiy sektorni moliyalashtirishning ichki va tashqi mexanizmlari va boshqaruv tizimlarini takomillashtirishning ayrim istiqbolli tomonlari	214
Ametov Quvandik Mamatjanovich, Karrieva Dildora Ruslan qizi	

XUSUSIY SEKTORNI MOLIYALASHTIRISHNING ICHKI VA TASHQI MEXANIZMLARI VA BOSHQARUV TIZIMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM ISTIQBOLLI TOMONLARI

Ametov Quvandik Mamatjanovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

To'rtko'l fakulteti assistenti

E-mail: Shoxibek_2009@mail.ru

Karrieva Dildora Ruslan qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti To'rtko'l fakulteti talabasi

karrieva2004@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada xususiy sektor faoliyatining moliyaviy ta'minoti, ya'ni ichki va tashqi manbalar orqali moliyalashtirish mexanizmlari tahlil qilinadi. Xususan, bank kreditlari, investitsiyalar, qimmatli qog'ozlar bozori va xalqaro moliyaviy institutlar ishtiroki yoritilgan. Boshqaruv tizimlaridagi islohotlar, zamonaviy yondashuvlar va raqamli moliyaviy texnologiyalarning qo'llanilishi orqali istiqbolli yo'nalishlar tavsiflangan.

Kalit so'zlar: Xususiy sektor, moliyalashtirish, investitsiyalar, bank krediti, boshqaruv tizimi, kapital bozori, moliyaviy barqarorlik, FinTech.

Abstract: This article analyzes the financial support of private sector activities, that is, the mechanisms of financing through internal and external sources. In particular, bank loans, investments, the securities market and the participation of international financial institutions are highlighted. Promising directions are described through reforms in management systems, modern approaches and the use of digital financial technologies.

Key words: Private sector, financing, investments, bank credit, management system, capital market, financial stability, FinTech.

Аннотация: В статье анализируется финансовая поддержка деятельности частного сектора, то есть механизмы финансирования за счёт внутренних и внешних источников. В частности, выделяются банковские кредиты, инвестиции, рынок ценных бумаг и участие международных финансовых институтов. Описываются перспективные направления, связанные с реформированием систем управления, современными подходами и использованием цифровых финансовых технологий.

Ключевые слова: Частный сектор, финансирование, инвестиции, банковский кредит, система управления, рынок капитала, финансовая стабильность, финтех.

KIRISH

Bozor iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida xususiy sektor yetakchi rol o'ynaydi. Uning rivojlanishi moliyaviy resurslar bilan ta'minlanganlik darajasiga bevosita bog'liq. Ichki va tashqi moliyalashtirish manbalari orqali sektor faoliyatini kengaytirish, innovatsiyalarni joriy qilish va yangi ish o'rinlarini yaratish mumkin. Shu jihatdan, moliyaviy mexanizmlarning to'g'ri tanlanishi va ularni samarali boshqarish bugungi kunda dolzarb masalalardan hisoblanadi¹.

Ichki moliyalashtirish manbalari. Ichki moliyalashtirishga quyidagilar kiradi:

Kichik va o'rta biznes uchun bank kreditlari;

Kapital bozorida joylashtirilgan aksiyalar va obligatsiyalar;

¹ Xodjayev B.Y. Iqtisodiyot nazariyasi. – T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2020

Qayta investitsiya qilinadigan foyda;
Davlat granti yoki subsidiyalari;

1-jadval. Xususiy sektor uchun ichki moliyalashtirish manbalari taqsimoti (2024-yil, O'zbekiston misolida).

Moliyalashtirish manbasi	Ulushi (%)
Tijorat banki kreditlari	42
Kapital bozor (IPO,obligatsiya)	18
Ichki foyda (reinvestitsiya)	25
Davlat dasturi asosida mablag'	15

Ichki moliyalashtirishning ustun jihati bu nazoratni saqlab qolish va mustaqillikni ta'minlashdir, biroq u cheklangan hajmda bo'lishi mumkin².

Tashqi moliyalashtirish manbalari. Tashqi manbalarga:

Xalqaro moliyaviy institutlar (XIMI, JST, YEXHT) kredit va grantlari;

Tashqi to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar (TTI);

Eksport kreditlari va donorlik mablag'lari.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Mualliflar T.Beck va hamkasbi[1] kichik va o'rta biznes subyektlarining moliyalashtirishga bo'lgan cheklangan kirishini xususiy sektor o'sishiga to'siq sifatida baholaydi. Ular ichki kredit tizimi, bank sektori rivojlanish darajasi va tashqi moliyalashtirish mexanizmlarini taqqoslab, ishonchli boshqaruv tizimlari mavjud bo'lmagan sharoitda tashqi investitsiyalar samarasiz bo'lishi mumkinligini isbotlaydi. Ushbu tadqiqot xususiy sektorda moliyaviy infratuzilmaning ahamiyatini ochib beradi.

L.Klapper va boshqalar[2] maqolasida mualliflar tartibga solish darajasining moliyalashtirish tizimlariga ta'sirini o'rganadi. Ular xususiy sektorga kirishdagi to'siqlar, ruxsatnomalar tizimi va kreditga kirish mexanizmlarining murakkabligi iqtisodiy faollikka salbiy ta'sir ko'rsatishini tahlil qiladi. Tashqi moliyalashtirish imkoniyatlari rivojlangan, biroq institutsional muhit zaif bo'lgan davlatlarda xususiy sektor barqaror rivojlana olmaydi, degan xulosaga kelishadi.

U.Saidov[3] O'zbekiston sharoitida xususiy sektorni moliyalashtirish manbalarining diversifikatsiyasi bo'yicha tahliliy yondashuvni taklif qiladi. Banklar, investitsion fondlar, va qimmatli qog'ozlar bozori orqali moliyalashtirish strategiyalarining integratsiyalashgan holda boshqarilishi samaradorlikni oshirishini asoslaydi. U moliyalashtirish mexanizmlarini optimallashtirish uchun tizimli yondashuv, shaffoflik va risklarni kamaytirish choralarini ilgari suradi.

OECD[4] hisobotida kichik va o'rta korxonalarni moliyalashtirishda qo'llanilayotgan zamonaviy vositalar — mikromoliyalashtirish, lizing, faktoring va krowdfunding mexanizmlari tahlil qilinadi. Ular ichki moliyalashtirish bozorlarining rivojlanmaganligi tashqi resurslarga yuqori ehtiyoj tug'dirishini ko'rsatadi. Shuningdek, moliyaviy boshqaruv tizimlarining samaradorligi kredit hajmi va shartlarini belgilovchi asosiy omil sifatida talqin qilinadi.

S.Turdaliyev[5] tadqiqotida muallif O'zbekiston iqtisodiyotida xususiy sektor uchun an'anaviy bank kreditlari cheklangan bo'lgan holatlarda muqobil moliyalashtirish manbalarini (venchur kapital, grantlar, davlat-xususiy sheriklik) o'rganadi. Shuningdek, moliyalashtirishni boshqarish tizimlarini raqamlashtirish va kredit reyting tizimini joriy qilish zarurligi ta'kidlanadi. Bu yondashuvlar investorlar ishonchini oshirishda muhim vosita sifatida ko'riladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot ishlarini amalga oshirishda ilmiy tadqiqot metodologiyasida keng qo'llaniladigan usullardan foydalanildi. Ilmiy tahlil jarayonida ana shu ilmiy tadqiqot usullaridan, xususan, kuzatish, umumlashtirish, guruhlash, taqqoslash, tahlil qilishda esa sintez va tahlil usullaridan keng foydalanildi.

2 Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi: Xususiy sektor tahlili, 2024

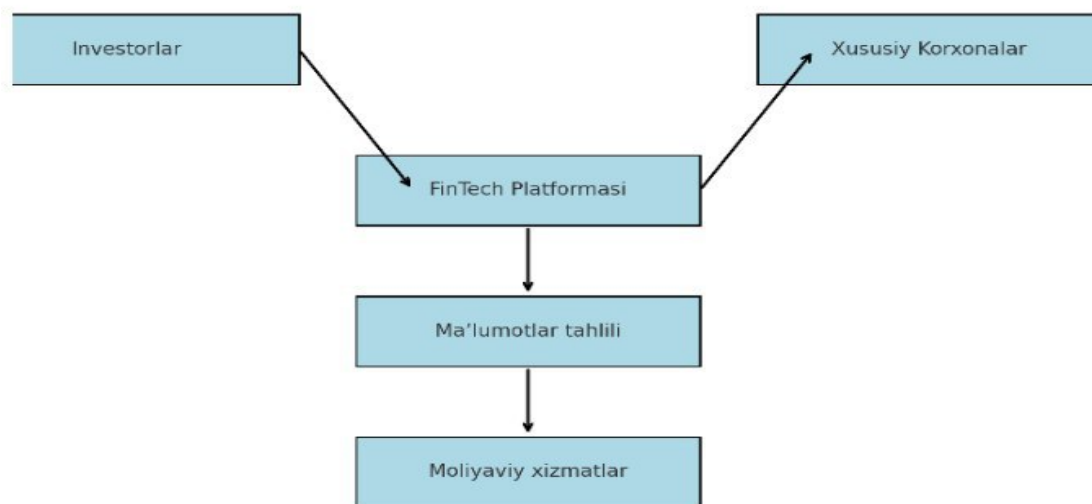

TAHLIL VA NATIJALAR

2-jadval. O'zbekistonga kirib kelgan TTI hajmi (mlrd \$)

Yil	TTI hajmi
2021	2.3
2022	2.8
2023	3.7
2024	4.1

Tashqi manbalar moliyaviy quvvatni oshiradi, lekin valyuta risklari va geosiyosiy ta'sirlarga duchor qiladi.
Zamonaviy boshqaruv tizimlari va istiqbollar
Bugungi kunda xususiy sektorda quyidagi boshqaruv yondashuvlari ommalashmoqda:
Korporativ boshqaruv tizimi;
Elektron moliyaviy hisobot (e-reporting);
Moliyaviy risklarni boshqarish tizimi;
Raqamli moliyaviy texnologiyalar (FinTech).

1-rasm. FinTech orqali moliyalashtirish modelining soddalashtirilgan sxemasi.

Xalqaro tajriba
Dunyo tajribasida quyidagi yondashuvlar e'tiborga molik:
Singapur: raqamli banklar orqali kichik biznesni onlayn kreditlash
Germaniya: sanoatni rivojlantirish banki orqali uzoq muddatli past foizli moliyalashtirish
Turkiya: TTI jalb etishda davlat kafolatli moliyaviy vositalar.
O'zbekiston tajribasi va istiqbollar
O'zbekistonda so'nggi yillarda:
"Yangi O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida xususiy sektorni moliyaviy rag'batlantirish choralari kuchaytirildi;
Tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi faoliyati kengaytirildi;
Kapital bozorini rivojlantirish bo'yicha davlat dasturlari amalga oshirilmoqda.
Xususiy sektorni moliyalashtirish va samarali boshqarish jarayonida bir qator tizimli va institutsional muammolar mavjud bo'lib, ularning hal qilinishi sohaning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi:

1. Moliyaviy savodxonlikning past darajasi

Xususi korxonalar egalari va xodimlarining moliyaviy rejalashtirish, investitsion tahlil, soliq rejimi va kredit yondashuvlariga oid bilimlari yetarli emas.

2. Bank tizimidagi yuqori foiz stavkalari

Tadbirkorlik subyektlari uchun ajratiladigan kreditlarning yuqori foizli bo'lishi moliyaviy yukni oshiradi, bu esa ularga investitsiya kiritishni xavfli va qimmatli qiladi.

3. Zaxira kafolatlarining yetishmasligi

Ko'plab kichik va o'rta biznes subyektlarida garov sifatida qo'yiladigan aktivlarning yo'qligi sababli ular kredit olish imkoniyatidan mahrum bo'lmoqda.

Kapital bozorining past darajada rivojlanganligi

Qimmatli qog'ozlar bozori va IPO jarayonlari hali keng omma orasida ommalashmagan, bu esa alternativ moliyalashtirish yo'llarini cheklab qo'yadi.

5. Regulyatorlar bilan muloqotdagi murakkablik

Soliq, bojxona, bank va moliyaviy tashkilotlar bilan ishlashdagi ortiqcha byurokratik to'siqlar tadbirkorlarning ish yuritishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

6. Tashqi investorlar uchun notugal investitsion muhit

Qonunchilikdagi tez-tez o'zgarishlar, kafolat mexanizmlarining yetarli emasligi va moliyaviy shaffoflikning pastligi xorijiy sarmoyadorlar uchun xavflarni oshiradi.

7. FinTech texnologiyalarining yetarlicha joriy qilinmaganligi

Raqamli moliyalashtirish platformalari, onlayn kreditlash tizimlari, crowdfunding va shunga o'xshash zamonaviy vositalarning yetishmasligi moliyalashtirish imkoniyatlarini cheklaydi.

8. Kichik biznes uchun ajratiladigan imtiyozlarning yetarli emasligi yoki qisqa muddatli bo'lishi

Davlat tomonidan beriladigan grantlar va subsidiya dasturlari ko'plab tadbirkorlar ehtiyojlarini qamrab olmaydi yoki ularning muddati qisqa bo'ladi.

9. Korporativ boshqaruv madaniyatining past darajasi

Ko'plab xususi kompaniyalarda boshqaruv qarorlari asosiy shaxsga bog'liq bo'lib qolmoqda, bu esa institutsional mustahkamlik va barqaror rivojlanishga to'sqinlik qiladi.

10. Moliyaviy axborotlarning shaffof emasligi

Ko'plab korxonalar o'z moliyaviy hisobotlarini to'liq va tizimli yuritmaydi. Bu esa ularning kredit olish imkoniyatlari va investitsion jozibadorligini pasaytiradi.

11. Innovatsion loyihalarga nisbatan konservativ yondashuv

Banklar va moliyaviy institutlar odatda an'anaviy va kamroq xavfli sohalarni moliyalashtirishga moyil. Bu esa texnologik va startup loyihalar uchun imkoniyatlarni cheklaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xususi sektorning taraqqiyoti O'zbekiston iqtisodiy siyosatining markaziy yo'nalishlaridan biridir. Bu sektor iqtisodiyotning o'sishi, bandlikning ortishi, innovatsiyalarni rivojlantirish va xalqaro bozorlarga chiqish uchun asosiy poydevor vazifasini bajaradi.

Xususi sektorni ichki va tashqi tomondan samarali moliyalashtirish orqali quyidagi natijalarga erishish mumkin:

*Kapital aylanishining tezlashuvi;

*Innovatsion mahsulot va xizmatlarning paydo bo'lishi;

*Mahalliy bozorlarda raqobat muhitining kuchayishi;

*Valyuta tushumlari va eksport hajmining ortishi;

*Soliq bazasining kengayishi va davlat budjeti barqarorligining oshishi.

Mazkur maqolada ko'rib chiqilgan ichki (bank kreditlari, kapital bozori, reinvestitsiya) va tashqi (TTI, xalqaro kreditlar) moliyalashtirish manbalari bir-birini to'ldiruvchi mexanizmlardir. Ularni uyg'unlashtirish, raqamli moliyaviy texnologiyalar bilan boyitish orqali xususi sektorning moliyaviy mustahkamligi ta'minlanadi.

Xususi sektorni ichki va tashqi manbalar orqali samarali moliyalashtirish bo'yicha quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. Milliy moliyaviy infratuzilmani diversifikatsiya qilish. Kapital bozorini rivojlantirish, obligatsiya va aksiyalar bozorini kengaytirish orqali tadbirkorlar uchun moliyaviy resurslarga chiqish imkoniyatlarini ko'paytirish zarur. Ayniqsa, IPO (initial public offering) jarayonlarini soddalashtirish foydali bo'ladi.

2. Moliyaviy texnologiyalarni (FinTech) joriy etish. FinTech kompaniyalarini qo'llab-quvvatlash, ular orqali mikromoliyalashtirish va raqamli kreditlash xizmatlarini kengaytirish xususi sektorni texnologik jihatdan yangi bosqichga olib chiqadi.

3. Davlat-xususiy sheriklik (PPP) loyihalarini kengaytirish. Yirik infratuzilmaviy loyihalarga xususiy investorlarni jalb qilish orqali davlat resurslarining yukini kamaytirish, iqtisodiy samaradorlikni oshirish mumkin.

4. Moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha milliy strategiya ishlab chiqish. Tadbir va kurslar, o'quv dasturlari orqali tadbirkorlar va aholi orasida moliyaviy xatti-harakatlar madaniyatini oshirish kerak.

5. Kredit reytingi va moliyaviy monitoring tizimini joriy etish. Korxonalar faoliyatini baholovchi va investorlar uchun shaffoflikni ta'minlovchi reyting tizimi xususiy sektorning ishonchligini oshiradi.

6. Mikro va kichik biznes uchun imtiyozli moliyalashtirish fondlarini tashkil etish. Innovatsion g'oyalar, ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalarni moliyalashtiruvchi davlat yoki nodavlat fondlar faoliyatini kengaytirish zarur.

7. Solnoma asosida tashqi investorlar uchun kafolatlar va soddalashtirilgan tartiblar. Xorijiy investorlar uchun soliq imtiyozlari, valyuta konvertatsiyasi kafolatlari, investitsiya nizolarini hal qiluvchi mustaqil arbitraj mexanizmlari joriy etilishi kerak.

8. Korporativ boshqaruv standartlarini joriy etish va monitoringini kuchaytirish. Xususiy kompaniyalarda xalqaro standartlarga mos boshqaruvni rag'batlantirish orqali tashqi investitsiyalarni jalb qilish osonlashadi.

Agrosanoat, turizm, logistika kabi sektorlar uchun tarmoq asosida moliyaviy qo'llab-quvvatlash dasturlari. Tarmoq asosida (klaster) moliyalashtirish orqali sinergiya va ixtisoslashuvga erishish mumkin.

Raqamli aktivlar va tokenlash asosida alternativ moliyalashtirish mexanizmlari. Kriptoaktivlar asosida joriy qilinayotgan moliyalashtirish usullarini qonuniylashtirish va nazorat qilish asosida xususiy sektorga qo'shimcha kapital kiritish imkoniyati yaratiladi.

Shuningdek, zamonaviy boshqaruv tizimlari – korporativ boshqaruv, elektron hisobot, moliyaviy tahlil va monitoring vositalarining joriy etilishi xususiy sektorni institutsional jihatdan rivojlantirishga xizmat qiladi. O'zbekistonda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar natijasida xususiy sektor tobora faol subyektga aylanmoqda va bu jarayonni qo'llab-quvvatlash dolzarb vazifadir.

Kelgusida xalqaro tajriba va ilg'or texnologiyalar asosida xususiy sektorga oid strategiyalarni ishlab chiqish, davlat tomonidan uzoq muddatli moliyaviy siyosatni shakllantirish, korxonalar uchun barqaror va raqamlashtirilgan moliyaviy muhit yaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Shunda iqtisodiyotning poydevori bo'lgan xususiy sektor yanada mustahkamlanadi, milliy iqtisodiyot barqaror va raqobatbardosh tizimga aylanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Beck, T., & Demirgüç-Kunt, A. (2006). "Small and medium-size enterprises: Access to finance as a growth constraint." *Journal of Banking & Finance*, 30(11), 2931–2943.
2. Klapper, L., Laeven, L., & Rajan, R. (2006). "Entry regulation as a barrier to entrepreneurship." *Journal of Financial Economics*, 82(3), 591–629.
3. Saidov, U. (2021). "Xususiy sektorni moliyalashtirishda banklar va kapital bozorining integratsiyalashuvi." *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*, №4.
4. OECD (2020). *Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard*.
5. Turdaliyev, S. (2022). "O'zbekistonda xususiy sektorni moliyalashtirishning muqobil manbalari va ularni takomillashtirish yo'llari." *Fan va taraqqiyot*, №3.
6. O'zbekiston Respublikasi "Xususiy sektorni qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi qonuni, 2022.
7. Xodjayev B.Y. *Iqtisodiyot nazariyasi*. – T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2020.
8. Jahon banki moliyaviy barqarorlik hisobotlari, 2023.
9. Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi: Xususiy sektor tahlili, 2024.
10. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik ma'lumotlari, 2024.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

6-Maxsus son. Bakalavr talabalarining maqolalari to'plami

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
